

Lucian-Vasile Szabo
Cu Slavici și Arghezi după gratii

Copyright © Lucian-Vasile Szabo
Copyright © TRITONIC 2018 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC
Str. Coacăzelor nr. 5, București
e-mail: editura@tritonic.ro
www.tritonic.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SZABO, LUCIAN-VASILE
Cu Slavici și Arghezi după gratii: procesul ziariștilor din 1919/Lucian-Vasile Szabo –
București: Tritonic Books, 2018
Contine bibliografie
ISBN: 978-606-749-370-2

94

Coperta: ALEXANDRA BARDAN
Editor: BOGDAN HRIIB
Comanda nr. 229/octombrie 2018
Bun de tipar: noiembrie 2018
Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului,
este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Procesul ziariștilor din 1919
Lucian-Vasile Szabo

CU SLAVICI ȘI ARGHEZI DUPĂ GRATII

PROCESUL ZIARIȘTILOR DIN 1919

t...
TRITONIC

Cuprins

Repere cronologice	7	73
Marele Război și războiul din presă	11	63
Pregătiri pentru marea confruntare europeană	11	65
Ostilități în presă	13	68
Libertate supravegheată	16	69
Bătălii crâncene pe „frontul invizibil”	18	71
Informații, secrete și ziare	20	72
Pe mai multe fronturi	22	74
Context general dificil	25	75
Istorie națională și istorie personală	31	77
Sacrificii și întâmplări oculte	31	79
Despre bani și influență în presă	34	79
Lucrări dispărute	37	81
Opinii în vremea ocupației	38	83
Vești bune când știrile lipsesc	40	86
Presă și memorie sub ocupație	41	88
Ziaristi acuzați de trădare	44	90
Grabă la arestarea jurnaliștilor	44	91
„Orice aș fi scris, domnule ministru...”	46	94
Nevoia de răzbunare	48	94
Probleme la Gazeta Bucureștilor	52	96
Slavici contra... Angliei	54	98
Patriotism și frică	57	100
Acuzații și suferință	60	102
Proces în fața Curții Marțiale		
Vânduții fără... preț		
Cum să te aperi?		
Kremnitz, ocupantul...		
Argumente vs. învingători		
„Dac-o făceam, eram osândit la moarte”		
A fi demn: în închisoare și la nuntă		
Oameni deștepti în mizerie		
„Slavici trebuie stăpânit cu violență”		
De unde vine primejdia		
Ziarist în vremea ocupației		
Condamnări rămân în pușcărie		
Informații, opinii și memorialistică		
Rechiziționarea de gazete și... butoai		
Cine face ziarul?		
„Făcător-de-rele”		
Bani și documente în pod		
Proces sau răzbunare politică?		
Păcate vechi, iluzii noi în 1919		
Amenințarea rusească, implicare germană		
O societate zdruncinată		
Nevoia unor revizuirii		
Schimbări politice favorabile		
Eforturi pentru punerea în libertate		
Capricii și secături		
Apel la relații		
Întâmplări rămase în ceață		
Ironicul Călinescu		
Nebuloasa ieșirii din închisoarea Văcărești		
Decret de grațiere		
31 decembrie sau 1 ianuarie?		

Erori... sigure și cărți	113
Zile pierdute la numărătoare	115
Urmări și concluzii	117
Urât, dar... vesel	117
Răzbunarea nu poate fi negată	119
Memorie pătăță	121
Bibliografie	123
Reperete cronologice	
1970-1971 și începutul anilor prezidențiali	
Pregrădă pentru o viață	
Stolnicescu închis	13
Procesul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej	15
Sursele cronicelor de ziar și reviste	18
Înțelegere, recunoaștere	21
Înțelegere, recunoaștere	23
Conducător general al armatei	25
1972-1973 și mijlocul mandatului	
Sarcina și responsabilitate	
Greșele românești în politică	27
Încărcături	30
Orașul învecinat românesc	32
Vizită în Cina și în Asia de Sud-Est	35
Președintele în cîteva zile	37
1974-1975 și sfîrșitul mandatului	
Problemele cîteva luni înaintea	
1976-1977 și sfîrșitul mandatului	
Cetăția românească în perioada	
1978-1979, domnia sa finală	
Motivul de retragere	43
Problemele cîteva luni înaintea	45
1980-1981 și sfîrșitul mandatului	
Problemele cîteva luni înaintea	
1982-1983 și sfîrșitul mandatului	
1984-1985 și sfîrșitul mandatului	
1986-1987 și sfîrșitul mandatului	
1988-1989 și sfîrșitul mandatului	

Reperi cronologice

Punctarea unor elemente de cronologie ne ajută să înțelegem mai bine evenimentele petrecute în perioada 1916 – 1919, elementele din Procesul Ziaristilor din 1919 și problemele care au dus la încarcerarea unor personalități ale literelor și presei românești. Cinci persoane au fost condamnate atunci de o curte marțială, printre cei aflați după gratii fiind și marii scriitori Ioan Slavici și Tudor Arghezi. Ei au intrat la închisoare nu pentru scrierile lor literare, ci pentru opiniile exprimate în pagini de ziar.

Pe 26 noiembrie (9 decembrie) 1916, trupele române au fost înfrânte de cele ale Puterilor Centrale. Bucureştiul a fost ocupat, fiind administrat de Comandamentul aliat al Puterilor Centrale (Kommandantur¹), format de germani, austrieci, unguri, bulgari și turci. La 12 (27) decembrie, administrația de ocupație a permis editarea ziarului *Bukarester Tagblatt*, jumătate în germană, jumătate în română. La scurt timp, Slavici va fi chemat să revizuiască varianta românească, apărută în condiții proaste până atunci. Primul număr este datat astfel: an XXXVIII, nr. 194, 12 decembrie 1916.

Începând cu 7 (20) martie 1917, partea în limba română a *Bukarester Tagblatt* se editează separat sub numele *Gazeta Bucureștilor*. Slavici făcând parte din conducere². Încep să colaboreze

¹ Kaiserliche Kommandantur der Festung Bukarest (Comandamentul Imperial al Cetății București)

² Lucian-Vasile Szabo, *Recurs în dosarul Ioan Slavici. Presă, influență și război*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2015, p. 239.

Reprezentanți importanți ai timpului, printre care Tudor Arghezi, Dimitrie Karnabatt sau Dem Teodorescu. În 10 (23) martie, din corector și revizor de texte, Slavici devine din nou autor politic. Publică în *Gazeta Bucureștilor* articolul intitulat „Încăpățânarea englezescă”. În 15 (28) martie, apare „Dezorganizarea armatei române”, un nou articol critic la adresa clasei politice românești, acuzată că a luat decizii greșite și că lor li se datorează haosul de pe front și înfrângerea din toamna anului 1916. De asemenea, este acuzată corupția din armată și utilizarea fondurilor nu pentru dotare și instrucție, ci pentru a asigura luxul unor comandanți.

În 28 aprilie (11 mai), *Gazeta Bucureștilor* trece anul I la apariție, marcând distanțarea de *Bukarester Tagblatt*, de care însă rămâne legată mai ales prin conținutul comun reprezentat de ordonanțele guvernamentale.

În 19 mai (1 iunie), Tudor Arghezi își începe colaborarea la *Gazeta Bucureștilor* cu articolul „Germania și adversarii ei”. În 17 (30) septembrie, colaborarea lui Ioan Slavici la *Gazeta Bucureștilor* este întreruptă pentru nouă luni. În 27 septembrie (10 octombrie), Ioan Slavici își începe colaborarea la *Scena* cu pagini de amintiri. Publicația era editată de A. de Herz. La *Scena* va scrie alături de Coșbuc, Arghezi, Galaction, Sadoveanu sau Camil Petrescu.

În 30 martie (12 aprilie), I. Slavici își începe colaborarea la revista ilustrată *Biblioteca copiilor și a tinerimii*, unde semnează literatură pentru copii. În 23 iunie (6 iulie), T. Arghezi își începează colaborarea la *Gazeta Bucureștilor*, după publicarea articolului „Alfred Capus: Bărbații Leontinei”. În ultima perioadă, Arghezi a publicat puține articole politice, axându-se pe cronică teatrală. În 21 iulie (3 august) – 5 (18 august), Slavici revine cu colaborări în paginile *Gazetei Bucureștilor*, publicând articolul „Vrășmași milenari”, un atac la adresa liderilor politici români, acuzați că prin deciziile lor nesăbuite au afectat interesele țării și ale cetățenilor.

La 30 octombrie (11 noiembrie) se semnează Armistițiul de la Compiègne (Franța), care pune capăt ostilităților. Trupele Puterilor Centrale încep retragerea din Regatul României. În următoarele zile, se întorc la București reprezentanți ai administrației române. Printre primii este George Corbescu, prefectul Poliției Capitalei, apropiat al omului politic Ion I. Brătianu. Începe campania de arestare a persoanelor considerate colaboratoare cu regimul de ocupație.

Publicațiile editate mai devreme (printre care *Gazeta Bucureștilor* și *Lumina*) își începează apariția. Din redacția *Gazetei Bucureștilor* sunt reținuți 23 de colaboratori și angajați³. Printre ei Ioan Slavici și Tudor Arghezi. În 18 (30) ianuarie 1919, Ioan Slavici va fi anchetat, iar ulterior arestat, fiind inclus în lotul trădătorilor care au colaborat cu forțele care au ocupat Bucureștiul pe perioada Primului Război Mondial. Va fi judecat, alături de alte nume mari ale jurnalisticii românești (Tudor Arghezi, Dimitrie Karnabatt, Samuel Grossmann, Dem Teodorescu și alții), în Procesul ziariștilor din 1919.

În 22 februarie (7 martie), în fața Curții Martiale a Corpului II Armată, a început Procesul ziariștilor. Va dura 15 zile. În rechizitoriu, comisarul regal va cere pentru inculpați pedeapsa cu moartea. Sentința s-a pronunțat în 9 (22) martie. Ioan Slavici, Tudor Arghezi și Dem Teodorescu au fost condamnați la câte cinci ani de pușcărie, iar Dimitrie Karnabatt și Samuel Grossmann au primit o pedeapsă de câte zece ani. Fostul premier Alexandru Marghiloman conse magna: „Slavici, care era ca de sigur condamnat la moarte, are cinci ani de recluziune”⁴. În 10 mai⁵, regina Maria a intervenit în favoarea eliberării jurnaliștilor arestați, dar fără succes.

³ Notă în Tudor Arghezi, *Opere. IV. Publicistica (1914-1918)*. Editura Academiei Române și Univers enciclopedic, București, 2003, p. 1363.

⁴ Alexandru Marghiloman, *Note politice (1897-1924)*, IV (1918-1919), Institutul de arte grafice Eminescu, București, 1927, p. 267.

⁵ De aici încolo datele sunt pe stil nou, deoarece calendarul a fost schimbat în România la 1 aprilie, dată care a fost înlocuită cu 14 aprilie.

În 14 iunie, Slavici va participa la nunta fiicei sale Fulvia, căsătorită cu criticul literar Scarlat Struțeanu. La nuntă, Slavici va veni însoțit de un agent al Siguranței, care-l va supraveghea permanent, inclusiv în biserică.

Apelul făcut de cei cinci deținuți la Curtea de Cazătie a fost respins în 29 septembrie, astfel că a trebuit ca ei să-și execute pedepsele pe mai departe. În 13 octombrie, deținuții politici au protestat față de condițiile din pușcărie, Slavici fiind cel care va transmite informații presei prin fiica sa. Directorul va fi schimbat, iar situația se va îmbunătăți. În 12 decembrie, Gala Galaction a publicat, în *Avântul*, emoționantul articol „Slavici stă la mănăstire”, o pleoarie energetică pentru eliberarea bâtrânului scriitor.

22 decembrie, Ștefan Cicio-Pop, ministru de justiție ad-interim și prieten al lui Slavici, a venit în vizită la Văcărești. În ianuarie 1889, Cicio-Pop îl vizitase și în închisoare de la Vác. În 1919, îi va cere lui Slavici să facă cerere de grațiere, însă vîrstnicul gazetar va refuza, considerând că nu a greșit cu nimic. În 31 decembrie 1919 sau 1 ianuarie 1920 jurnaliștii deținuți vor fi puși în libertate. Ziua de 31 decembrie 1919 figurează în decretul de grațiere, însă asupra eliberării efective plutesc unele incertitudini, mai multe surse dând date diferite. Decretul era semnat de regele Ferdinand și de ministrul de justiție ad-interim Ștefan Cicio-Pop.

Marele Război și războiul din presă

Pregătiri pentru marea confruntare europeană

O sută de ani de la Marea Unire, de la realizarea României Mari, reprezintă un prilej de a face o întoarcere în acele vremuri și de a scoate la lumină câteva dintre întâmplările semnificative ale timpului. România Mare nu a fost ușor de făcut, mai ales că s-a ridicat pe dezastrul lăsat în urmă de Primul Război Mondial, însemnând milioane de morți, mutilați și familii distruse în toată Europa. Intense au fost și dezbatările, purtate adesea prin presă (cea scrisă, deoarece era singura existentă atunci), în epocă simpla exprimare a ideilor putând însemna corecții fizice ori expunerea oprobiului public, la fel de dureroasă.

Pe de altă parte, în 18 ianuarie 2018 s-au împlinit 170 de ani de la nașterea lui Ioan Slavici, scriitor și ziarist implicat în evenimente înainte și în perioada Marei Război, alături de confrății. Marele scriitor ardelean, devenit apoi bucureștean, cunoscut pentru proza lui novatoare și viguroasă, a fost și un mare jurnalist, poate cel mai important dintre cei care au scris și scriu în limba română. Și mă refer aici nu doar la publicistica lui culturală, ci la journalismul generalist, de informare și de opinie. Slavici a scris reportaje, după s-a documentat pe teren, și a scris sute de articole politice. A fost și un foarte bun editor, conducând câteva dintre cele mai importante și serioase cotidiene din istoria presei românești. Slavici a avut însă și

mult de suferit pentru ideile lui și pentru încrâncenarea cu care le-a susținut. Așa se face că, în 18 ianuarie 1919, atunci când împlinea 71 de ani, a fost (din nou) chemat la Poliție pentru a fi anchetat, iar, a doua zi, în 19 ianuarie, a fost reținut și trimis la închisoarea care funcționa în fosta mănăstire Văcărești. Se alătura astfel lui Tudor Arghezi, B. Brănișteanu, Dimitrie Karnabatt, Dem. Teodorescu și altor mari ziariști ai acelei perioade. Toți erau acuzați de pactizare cu dușmanul, în perioada de doi ani (noiembrie 1916 – noiembrie 1918) când armatele Puterilor Centrale au fost stăpâne peste București și peste o mare parte din Regatul României. Ulterior, cei 23 de jurnaliști arestați au fost judecați în cadrul a ceea ce s-a numit Procesul ziariștilor din 1919.

Primul Război Mondial a fost devastator pentru România. Deși a ieșit căștigătoare și cu extinderi teritoriale nesperate, țara a fost câmp de luptă luni în sir, numărul de victime (decese) pentru cei doi ani de confruntări fiind estimat la un milion de persoane, din care 330 000 de militari⁶, iar ceilalți civili⁷. Primul Război Mondial, numit și Marele Război, a început în 15 (28) iulie 1914, însă, pentru primii doi ani, Regatul Român s-a păstrat în neutralitate. A devenit parte combatantă alături de armatele Antantei abia în 14 (27) august 1916. Deși a avut mai bine de doi ani pentru a se pregăti pentru această confruntare, România a făcut prea puțin în acest sens, trupele plecând la luptă neinstruite, neechipate și cu puține rezerve de hrana. Imaginele descrise de Camil Petrescu în romanul *Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război* nu sunt ficțiune, ci redări exacte ale unui scriitor care a surprins realitatea cu ochiul unui jurnalist exersat.

⁶ *România în anii primului război mondial*, vol. 1, Editura Militară, București, 1987, p.698.

⁷ Nicolae Ciobanu, „Pierderile umane ale României în timpul războiului de întregire”, în Cătălin Fudulu (coord.), *Eroi și Morminte*, Editura Alpha MDN, Buzău, 2008.

Declanșarea războiului european a însemnat solicitări din partea celor două mari blocuri militare combatante pentru ca România să intre în acțiune. Primul grup era format de Tripla Alianță, cunoscut ulterior sub denumirea Puterile Centrale. Tripla Alianță a fost fondată în 1882, de Germania, Austro-Ungaria și Italia. România va semna, în 1883, tratatul de aderare, rămas secret. Antanta, cunoscută și ca Tripla Înțelegere, s-a constituit în etape, ca replică la Tripla Alianță. Astfel, în 1893, Franța semnează un tratat cu Imperiul Țarist, iar Marea Britanie se alătură în 1907. În 1915, Italia părăsește Tripla Alianță și intră în război alături de Tripla Înțelegere, gest urmat, în august 1916, de Regatul României. La acea dată, România avea trei posibilități: 1) să rămână în continuare neutră pe durata războiului; 2) să intre în acțiune de partea Puterilor Centrale, iar în caz de victorie să primească Basarabia; 3) să lupte de partea Antantei, urmând să primească Transilvania. Banatul avea o situație specială, deoarece era dorit viguros de către sârbi, aliați ai Antantei, Serbia fiind prima victimă a Austro-Ungariei, furioasă după asasinarea lui Franz Ferdinand, moștenitorul Tronului, un prinț luminat, apreciat în România.

Ostilități în presă

În preajma Primului Război Mondial, presa din România, dar și din Ardeal, Banat, Basarabia și Bucovina, era atentă la mișcările de trupe și la cele politice. Cei mai mulți nu-și punea problema dacă bătăliile vor avea loc, ci erau preocupăți de modul cum puteau fi influențate pozițiile. Existau publicații germanofile și publicații antantofile. Unii erau cu germanii și austriecii, alții cu englezii, francezii și rușii. Desigur, pozițiile se câștigă și prin manipulații, dar și prin presiuni, finanțări de gazete, ba chiar prin mită⁸. Amintind

⁸ Lucian-Vasile Szabo, *Recurs în dosarul Ioan Slavici. Presă, influență și război*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2015, p. 179.

o situație din epocă, Lucian Boia notează că publicațiile cu orientare germanofilă aveau tiraje mult mai mici decât cele favorabile Antantei. Sunt date cifre: filoantantistele *Adevărul* și *Dimineața consumaseră* în primele opt luni ale anului 1914 mai bine de 1,28 milioane de tone de hârtie, pe când progermanele *Minerva* și *Seara* abia dacă depășeau o treime din această cantitate! Atunci când vorbim însă de opiniiile jurnaliștilor, se precizează: „În genere, jurnaliștii de prestigiu nu și-au schimbat opiniiile în funcție de finanțare. Slavici, la *Ziua*, a fost plătit cu bani nemțești, dar opiniiile pe care le-a exprimat erau cele dintotdeauna. «Germanofili» din presă sunt minoritari prin tiraje, altminteri numărul lor pare să fie destul de mare, iar printre ei se află câteva dintre cele mai de seamă nume ale gazetăriei românești: I. Slavici, T. Argezi, B. Brănișteanu...”⁹.

Dacă despre Slavici și Argezi avem suficiente date privind activitatea lor publicistică, B. Brănișteanu a fost uitat după 1946, când regimul comunist a devenit suficient de puternic. B. (Bercu, Beno sau Barbu) Brănișteanu era format în cultura germană, dar vizionarea lui politică era mai degrabă de stânga. Rămas în București pe perioada ocupației, a devenit, în septembrie 1917, redactor șef al publicației *Lumina*, editată de Constantin Stere. A fost însă colaborator, redactor și ulterior editor la *Adevărul* și *Dimineața*. În 1946, a publicat o foarte interesantă carte despre Nicolae Titulescu.

De fapt, mass-media românească în acea perioadă era de mai multe nuanțe și nu urmărea doar cele două curente considerate principale, reflectând poziții politice diverse, de nuanță, uneori divizări și manifestări ale unor grupări în opozиie cu linia oficială a partidului din care făceau parte. Este suficient să amintim că premierul I. C. Brătianu se menținea ferm pe poziția neutralității României, deși era antantist și negocia în secret cu Franța, Marea Britanie și mai ales cu Rusia. Ministrul Vasile Morțun, un apropiat al său, putea fi

⁹ Lucian Boia, „Germanofili”, Editura Humanitas, București, 2009, p. 96.

identificat ca favorabil Puterilor Centrale, în timp ce un alt ministru, Emil Costinescu, se declara virulent proantantist și punea presiune pe Brătianu pentru intrarea imediată în război. Pe aceleași poziții se va afla scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea, în acea perioadă un om politic și orator influent, dar care, în 1915, nu mai era în tabăra liberală, ci în cea conservatoare¹⁰. Dar și în Partidul Conservator taberele erau împărțite, deoarece Take Ionescu și Nicu Filipescu erau pentru acțiune imediată în favoarea Antantei, pe când șeful partidului, Alexandru Marghiloman, simpatiza cu Puterile Centrale, ca și fostul lider, influentul Titu Maiorescu.

Asaltul va fi dat însă și din alte direcții, dificultățile înregistrate de către presă, în perioada neutralității, fiind sporite prin intervenții ale unor jandarmi ai găndirii. Pe lângă măsuri întreprinse de organele abilitate ale statului, Ioan Slavici va suporta și asediul „opiniei publice”, asemenea celorlalți publiciști grupei în redacții germanofile. Corecțiile erau dure, presiunea totalitaristă, intolerantă, ba chiar cu nuanțe criminale, fiind evidentă în Bucureștiul anilor premergători intrării României în Primul Război Mondial. Paradoxal, în fruntea acestor grupuri de asalt se vor situa studenți și profesori, de la care te-ai fi așteptat să accepte dialogul de idei și nu ofensiva bâtei. În mai multe rânduri, studenții au devastat redacțiile celor câteva ziare finanțate de legațiile Austro-Ungariei și Germaniei sau au confiscat la chioșcuri aceste jurnale: *Ziua*, *Seara* și *Minerva*¹¹. Ultimele două deveniseră, prin interpuși, chiar proprietate germană, cu scopul publicării de articole, informații și comentarii favorabile Puterilor Centrale¹².

¹⁰ Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994, pp. 277-278.

¹¹ *Ziua* era condus de Ioan Slavici, care, înainte de aceasta, fusese director la *Minerva*, un cotidian de foarte bună calitate.

¹² Șerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii Primului Război Mondial*, 1914-1918, Editura Albatros, București, 1993, p. 30.

Libertate supravegheată

Spre sfârșitul anului 1914, Bucureștiul era dominat de grupările pro-Antanta, reprezentanții lor fiind extrem de vocali, nu doar pri-cepuri la mânuirea bâtei și la aruncatul cu piatra. Intimidați, proger-maniștii ori cei neutri, printre care figura și Slavici, au avut de suferit. Cunoscutul și influentul om politic Alexandru Marghiloman se va trezi și el cu geamurile sparte la casă, ceea ce îl va determina să evite ieșirile în public, ba, timorat, să încerce să se sustragă de îndatoririile lui de lider al Partidului Conservator. Constantin Argetoianu amintește în memorii de faptul că a insistat să-l scoată la o întunire a partidului, deoarece exista riscul ca acesta să intre în degringoladă, după ce era aproape scindat de gruparea Ionescu-Filipescu. Întunirea va avea loc în 2 (15) decembrie 1914 și va decurge fără incidente. Un oarecare Mircea Lecca se va posta însă la intrare și va distribui un foarte inspirat meniu, în franceză. Se preciza că întunirea se derula sub patronajul domnilor Hennenvogel, Roselins, Iversen, Slavici, Hildebrand și Pop. Slavici și Pop erau publiciști, iar ceilalți oameni de afaceri germani, despre care exista suspiciunea (confirmată ulterior) că ar fi oferit sume de bani ziaristilor români pentru o poziție în favoarea Puterilor Centrale¹³.

Iuliu (Julius) Pop este o figură cu care ne vom mai întâlni, căci, în noiembrie 1916, își va lăsa soția la București să editeze, sub ocupație, *Gazeta Bucureștilor*, ziar în jurul căruia se va centra Procesul ziaristilor din 1919. B. Brănișteanu va aminti episodul în *Jurnal*, de unde deducem că Pop era un aventurier devenit ziarist și editor. Era corespondent la influentul ziar vienez *Neue Freie Presse* și avea acces în lumea politică. A cumpărat *Bukarester Tagblatt* (*Gazeta Bucureștilor*) în 1910, menținându-i orientarea

¹³ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri, 1888-1898, 1913-1916*, I, Editura Albatros, București, 1991, p. 113.

progermană. În 1916, I. Pop s-a refugiat la Iași, dar, la București, „soția lui și un fiu al lor au colaborat, prin învoirea cu Dammert¹⁴, care a rechiziționat în acest scop palatul și tipografia *Adevărul* din mâinile mele, căruia Mille îi dăduse procură în acest scop”¹⁵.

În perioada 1914-1916, puterea politică se va organiza și va decide măsuri pentru contracararea influențelor externe. A fost o epocă a intensificării spionajului și contraspionajului, precum și a impunerii unor noi metode de lucru. S-au făcut eforturi extraordinare pentru ca deciziile să fie luate la București, de persoanele mandatate, cu deplină libertate de conștiință, de oameni neangajați față de altcineva. Această ciocnire a intereselor geopolitice și geo-strategice ajunsese la un nivel incandescent. În aceste condiții apăre Serviciul supravegherii știrilor, foarte activ în anii neutralității¹⁶. Chiar din titulatură ne putem da seama de presiunea enormă pusă asupra gazetarilor. Avea două componente, adică o secție poștală și telegrafică și o secție de presă. Scopul celei de a doua era clar precizat: „Secția presei avea în compoziția sa compartimentele: a) comunicate și relații cu corespondenții presei din țară și cu ziarele; b) cenzurarea ziarelor. Atribuțiile Secției presei se concretizau în identificarea știrilor ce nu trebuiau să apară și urmărirea vinovaților conform Legii spionajului; cenzurarea știrilor după decretarea stării de asediu; difuzarea de comunicate pentru informarea populației, eliberarea de permise corespondenților români și străini pentru însoțirea armatei în operațiuni”¹⁷.

Au fost luate și alte măsuri, căci am fi naivi să credem că dacă puterile străine erau în stare să finanțeze publicații și să cumpere

¹⁴ Karl Dammert, coordonatorul publicației, el fiind numit de Kommandatur (comandamentul aliat).

¹⁵ B. Brănișteanu, *Jurnal*, vol. I, Editura Hasefer, București, 2003, p. 192.

¹⁶ Lucian-Vasile Szabo, *op. cit.*, p. 182.

¹⁷ Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers-Press, București, 1994, p. 36.

jurnaliști nu o puteau face și autoritățile române. Printre metode ne numără introducerea de agenți sub acoperire în redacții. Problema era însă că aceștia nu erau prea buni la scris. Nefind pricepuși ca ziariști, li se găsea alte posturi. Mai simplu era să se cumpere serviciile unor oameni de presă adeverați. În timpul Procesului ziaristilor din 1919, deținuții Slavici și Arghezi vor constata că printre colegii din boxă nu se aflau doar gazetari. Unul va prezenta un certificat de la Siguranță, demonstrând că a fost agent sub acoperire. Acoperire de ziarist! Fără îndoială, în istoria presei vor mai fi și multe alte cazuri, căci mai toate țările, chiar și cele mai democratice, au recurs și recurg în acțiunile lor de spionaj și contraspionaj la acoperirea de jurnalist! Vedem astfel că activitatea de culegere de informații are un înțeles diferit, după cum ne referim la omul de presă ori la agentul secret...

Bătălii crâncene pe „frontul invizibil”

Ion Rusu-Ardeleanu își va intitula un capitol dintr-o carte, apărută în 1921, deci la scurt timp după evenimentele tragice, cu numeroase întorsături, dinainte, din timpul și după Primul Război Mondial, *Corupția din presă și spionagul germano-maghiar în România*¹⁸. Este o asociere destul de surprinzătoare, lăsând să se înțeleagă că cele două operațiuni sunt legate în una singură. De fapt, corupția era (și atunci!) extrem de întinsă, afectând clasa politică și administrația statului. În ceea ce privește spionajul, este evident că se derula și prin oameni de presă, dar mai mult prin alte persoane aflate în posturi-cheie, rămase mai toate neidentificate. Este posibil ca unii ziariști să fi cules informații atât din cele necesare pentru a fi publicate, cât și din cele din categoria celor sensibile,

secrete. Însă jurnaliștii erau necesari atunci ca vectori de opinie, presa tipărită, singura existentă la acea dată, având capacitatea reală de a influența lucrurile într-o direcție sau alta. Totuși, România se bucura într-o mare măsură de libertatea presei, ceea ce a dus la tumultoasa confruntare de idei între proantantisti (majoritari) cu aderenții pro-Puterile Centrale (mai puțini) și cu susținătorii neutralității României (o grupare diversă și mai redusă).

„Frontul invizibil”, cel al acțiunilor secrete de culegere a informațiilor și de transmitere a lor către cei interesați, dar și de elaborare a strategiilor de influențare, inclusiv prin propagandă, va fi și el foarte activ. Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand a dus la începerea ostilităților în Marele Război, însă confruntarea confruntarea nu mai putea fi evitată, deoarece problemele Europei erau profunde. Imperiile, de la Austro-Ungaria la cel Țarist ori Otoman, nu se simțeau prea bine, existând tensiuni interetnice și naționaliste greu de evitat, dar și o administrație anchilozată în multe locuri. Reformele nu înaintau, iar negocierile, la suprafață sau secrete, nu dădeau prea multe rezultate. Începutul ostilităților militare, în vara anului 1914, și prelungirea lor pentru câțiva ani, a forțat țările combatante să exploateze la maximum atât serviciile secrete, cât și pe cele diplomatice. Serviciile de informații se vor profesionaliza, devenind structuri autonome. Va urma goana după agenți, după informatori din toate domeniile de interes, iar rețelele vor deveni întinse și complicate. Vor fi vizăți oameni din poziții-cheie, capabili să ofere date valabile sau să plaseze unele false ori trunchiate. Dar cele mai grele bătălii se vor da pentru influențarea oamenilor care puteau... influență¹⁹.

La începutul războiului, România era o țară neutrală, așa cum era și Italia. Însă ambele state aveau așteptări, speranțe și iluzii, deci vor face parte din rețea complexă de influență și interes. Ion

¹⁸ Ion Rusu-Ardeleanu, *România și Războiul Mondial*, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1921.

¹⁹ Lucian-Vasile Szabo, *op. cit.*, pp. 184-185.

Rusu-Ardeleanu va dezvăluui, după încheierea conflagrației mondiale, unele elemente ale acestor desfășurări de forțe, în care erau prinși și mulți jurnaliști importanți din România. Capii rețelei vor fi identificați cu ușurință, fiind vorba de von Busche, ambasadorul Germaniei la București, și Otokar Czernin, reprezentantul diplomatic al Austro-Ungariei în România. Legătura lor cu oameni politici români progermani era firească, însă o ofensivă tenace s-a dat pentru acapararea mijloacelor de informare. Primul preluat va fi cotidianul *Minerva*. De fapt, *Minerva* era o casă de editură cu preocupări diverse, foarte importantă fiind activitatea de editare a unor lucrări literare semnate de autori români sau străini de valoare. Colecția va fi de mare răsunet, cărțile fiind accesibile publicului larg. Va apărea și săptămânalul, *Minerva literară ilustrată*, foarte bine făcut. Societatea avea mai mulți acționari, însă cele mai multe acțiuni erau deținute de Grigore Cantacuzino, industriaș foarte bogat. Primul număr al *Minervei* a apărut în 13 (26) decembrie 1908, Ioan Slavici fiind directorul cotidianului.

Informatii, secrete și ziare

Minerva fost conceput ca un ziar de calitate, în competiție cu *Adevărul* și, mai ales, cu *Universul*, considerate prea populare. Ion Rusu-Abrudeanu va aprecia că era un ziar greoi, de aceea nu a cunoscut o foarte largă difuzare²⁰. Autorul se înșeală în mare parte²¹, deoarece o comparație arată că *Minerva* avea identitate grafică bine

²⁰ *Idem*, p. 108.

²¹ În mod cert aprecierile lui Rusu-Abrudeanu din 1921 sunt influențate de sensibilitatea subiectului, fiind făcute în perioada când campaniile de denunțare și pedepsire a persoanelor cu convingeri progermane (sau doar bănuite de acest lucru) erau încă duse cu virulență. De altfel, poziția unilaterală a lui Rusu-Abrudeanu se evidențiază cu claritate, deoarece în acest volum pur și simplu eludează efortul finanțiar, în sensul unei influență favorabile, derulat de Antanta și de Imperiul Țarist în România.

definită, cu o bună rezistență la subiectele specifice noului val de tabloidizare evidențiat în acea perioadă. D. Vatamaniuc va nota: „*Minerva* se bucură, la apariție, de o bună primire, dar opinia că lucrul acesta se datorează faptului că ziarul îl avea în fruntea sa pe Slavici, iar în redacție intrără ziariști cunoscuți, nu se susține. Buna primire se explică prin orientarea spre masele muncitoare, într-o vreme când marile cotidiene românești se înstrăinaseră de ele”²². Susținerea privind atenția acordată clasei muncitoare este însă doar parțial acoperită. Totuși, Slavici va principalul element de rezistență în încercările tot mai insistente de a ceda temelor și abordărilor specifice presei populare²³. În primăvara anului 1913, Grigore Cantacuzino a murit, iar afacerile au fost moștenite de fiul său George Cantacuzino, poreclit *Prensul* („Prințul”, fiind o ironie la pretențiile nobiliare afișate de acesta). În 1914, după izbucnirea Primului Război Mondial, *Minerva* va ajunge în sfera de influență a Triplei Alianțe printr-o tranzacție discretă realizată prin „trinitatea de spioni Hennenvogel-Iversen-Roselius”²⁴. Slavici trecuse însă prin scandalul Mangra din 1910, prin criza *Tribunei* arădene (1911) și prin gravele probleme financiare generate de investiția să în băile de la Bușteni. Părăsise *Minerva*, pentru aproape doi ani, revenind în paginile ei la sfârșitul anului 1912.

Este perioada în care influența germană s-a consolidat, mandatul de premier al lui Titu Maiorescu (progerman), care a stat în funcție până la 1 (13) ianuarie 1914, fiind unul cu multe succese (victorie în Războiul Balcanic din 1913 și creștere economică susținută). Conlucrarea dintre diplomații germani și austrieci cu oameni de afaceri proprii și români, dar și cu agenți ai serviciilor

²² Dimitrie Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei, București, 1968, p. 434.

²³ Lucian-Vasile Szabo, *Complexul Slavici*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2012, pp. 208-209.

²⁴ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 109.